

TR63 Bölgesi Yerfıstığı Sektör Raporu

2015

DOĞAKA
T.C. DOĞU AKDENİZ KALKINMA AJANSI
TR. EASTERN MEDITERRANEAN DEVELOPMENT AGENCY
Hatay Kahramanmaraş Osmaniye

Hazırlayan : Utku AKDERE
Katkıda Bulunanlar : Buğra Han ASLAN
İbrahim Başar SAYDAM
Oğuz ALİBEKİROĞLU
Serdar ÇINAR
Genel Yayın Koordinasyon: Erva Zeynep BUDAK
Figen GÖKŞEN
Fotoğraf : Serhat Zafer ÜLGÜR

İçindekiler

4

Tablo ve Şekil Dizini

8

Giriş

10

Sektörün Dünya Ekonomisindeki Durumu

15

Sektörün Türkiye Ekonomisindeki Durumu

18

Sektörün Bölge / İl Ekonomisindeki Durumu

22

Sonuç ve Öneriler

25

Kaynakça

Tablo Dizini

Tablo 1. Dünya Yerfıstığı Dış Ticareti	12
Tablo 2. Türkiye Yerfıstığı Dış Ticareti	15
Tablo 3. Türkiye İller Bazında Yerfıstığı Üretimi (Ton)	16
Tablo 4. Türkiye Yerfıstığı Üretimi	17
Tablo 5. TR63 Bölgesi İleri Yerfıstığı Üretimi Verileri	19

Şekil Dizini

Şekil 1. Dünya Yerfıstığı Üretim Payları	10
Şekil 2. Dünya Yerfıstığı Üretimi	11
Şekil 3. Türkiye'de Yerfıstığı Üretimi	17
Şekil 4. TR63 Bölgesi İlçe Yerfıstığı Üretim Haritası	20

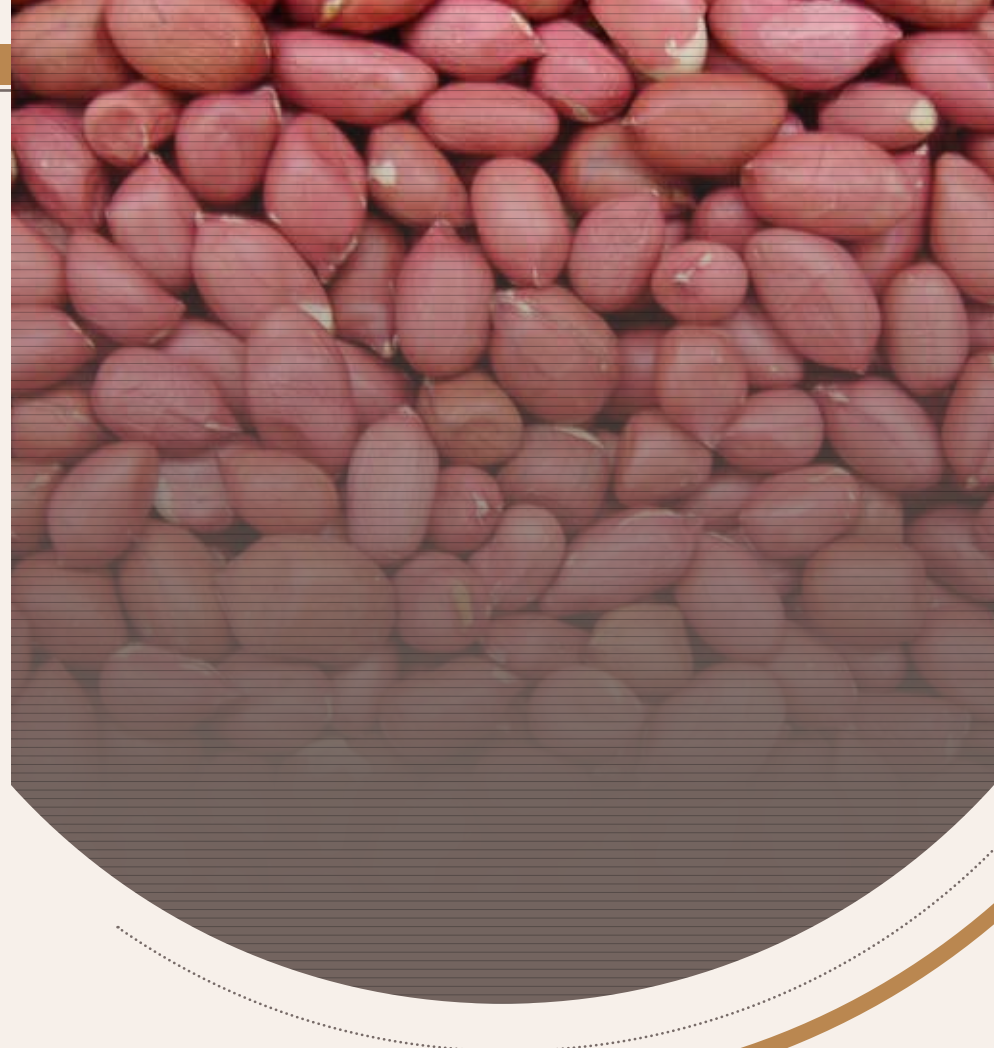
Önsöz

Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinden oluşan TR63 Düzey 2 Bölgesi'nde faaliyet göstermek üzere, 14.07.2009 tarih ve 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı, kurulduğu gün itibarıyla sorumluluğunda bulunan Bölgenin sosyal ve ekonomik kalkınmasına yönelik araştırma ve planlama çalışmalarına devam etmektedir. Gerçekleştirdiği bu çalışmalarda Bölge içinde bir sinerji oluşturarak, yerelden merkeze doğru planlama sürecine katkıda bulunmayı ve yerel sahiplenmeyi artırmayı hedefleyen Ajansımız, Bölgemizde öne çıkan sektörlerin faaliyetlerini bölgesel, ulusal ve uluslararası boyutları ile inceleyerek, bu sektörleri destekleyici politikalar ve stratejiler geliştirilmesini, sektörlerin rekabet güçlerini artırılmasını ve ulusal hedefler doğrultusunda bu sektörlerden en yüksek katma değer elde edilmesini amaçlamaktadır.

Ekonomik değeri yüksek, elde edilen ürünleri değerlendirme imkânları çeşitlilik gösteren, ilin ve bölgenin ticari açıdan gelişimine katkı sağlayan özel ürünlere olan ihtiyaç en çok tarım sektöründe kendini göstermektedir. Günümüzde gelişen tüketici talepleri, kalite sistemleri ve gıda güvenliği kavramı ile birlikte tarım ürünlerini kullanan sektörlerin kaliteli girdi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Firmaların bu ihtiyaçları doğan talepleri nedeniyle üretilen ürünün kalitesi çok önemli bir parametre olarak sektörün bütün paydaşlarının önüne çıkmaktadır. Kalite standartlarının yanı sıra, ürünün değerlendirilmesinden, pazarlamasına, arazi mülkiyetinden sosyolojik yapıya, sanayileşmeden sivil toplum örgütlerine kadar birçok bileşenin rol oynadığı tarım sektöründe ancak doğru stratejiler ve politikalar oluşturularak etkili, kaliteli ve güvenilir bir üretim gerçekleştirilebilir. Bunun için de öncelikle sektörün dünya ve Türkiye'deki mevcut durumunun ve gelişiminin ortaya konması gerekmektedir. İlgili sektörün geleceğine yönelik tahminler ortaya koyan, sektörün sorunlarını ve çözüm önerilerini dile getiren, güvenilir istatistikler kullanılarak hazırlanmış sektör raporları da bu ihtiyacın karşılanmasına yönelik önemli çalışmalardır.

TR63 Bölgesi içerisinde yer alan Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye, pek çok tarım ürününün yetiştirilebildiği, verimli topraklara sahip ovaların bulunduğu, iklimi ve sulama olanakları tarıma uygun illerdir. Bu verimli topraklarda yetiştirilen ve Osmaniye ili için ayrı bir öneme sahip olan yerfıstığının mevcut durumunu inceleyerek değerlendirme ve politika önerileri sunan bu çalışma, Ajansımız tarafından sektörün tüm paydaşlarının kullanımına ve faydasına sunulmuştur.

DOĞU AKDENİZ KALKINMA AJANSI

Giriş

Baklagiller familyasının değerli bir yağ bitkisi olan Yerfıstığı (*Arachis hypogaea*) bezelye, bakla ve fasulye ile akrabadır. İçerdiği yağ, protein, karbonhidrat, vitaminler ve mineral maddeler nedeniyle insanlar ve hayvanlar için değerli bir besin kaynağıdır. 100 gr yerfıstığı yenmesi halinde, 600 kalorilik enerji açığa çıkmaktadır. İnsanlardaki yorgunluğu gidermekte ve beynin daha iyi çalışmasını sağlamaktadır (Aroğlu,2007).

Yerfıstığı tropiklerden, orta enlemlere kadar yetişmektedir. 40 derece kuzey ile 30 derece güney enlemine kadar geniş bir ekiliş alanına sahiptir. Vejetasyon devresi tropiklerde 100-140 gün; subtropik iklimin hakim olduğu yerlerde ise 180 güne kadar çıkmaktadır. Vejetasyon devresinde minimum ısı isteği 3000 °C dir. Aylık sıcaklık ortalaması 18-20 °C olmalıdır. Vejetasyon devresinde yağmur isteği 500-600 mm.dir (Öğütçü 1969). Yağışın, yerfıstığın yetiştiği aylara bölünmesi büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle yerfıstığının Türkiye'de sulanmadan yetiştirilmesi mümkün değildir (Üçecem ve Haylı, 2004).

Yerfıstığı tohumları; içerdiği yağ, protein, karbonhidrat, vitaminler ve madensel maddeler ile insanlar ve hayvanlar için değerli bir besin kaynağıdır (Aroğlu, 2007). Çeşitlerine göre değişmekle beraber, % 44-56 oranında yağ içermektedir. Yerfıstığı yağı; tat ve dayanıklılık özellikleri bakımından pek çok bitkisel yağdan, daha üstündür.

Yağı çıkarıldıktan sonra geriye kalan küspe, çok değerli bir yem katkı maddesidir. Yerfıstığı küspesinde; yaklaşık % 45 ham protein, % 24 azotsuz öz maddeler ve % 5.5 madensel maddeler bulunmaktadır. Bu nedenle, gelişmiş ülkelerde, karma yemlerin yapımında, bol miktarda yerfıstığı küspesi kullanılmaktadır (Aroğlu 2013).

Yerfıstığı bir baklagil bitkisi olduğu için, bitki kısımları da çok değerli bir hayvan yemidir. Yeşil yem olarak doğrudan hayvanlara yedirildiği gibi, kurutulularak balya yapılmakta ve kış mevsiminde hayvanlara yedirilmektedir. Yerfıstığının kuru otunda % 11 protein, % 5 yağ, % 22 ham selüloz, % 42 azotsuz öz maddeler, % 10 kül ve % 10 su bulunmaktadır. Yerfıstığı saplarında % 7.1 oranında hazim olunabilir protein bulunması, yerfıstığı sapının yem değerini artırmaktadır. Yerfıstığı sapları genellikle süt sağırcılığında yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, silo yemi yapılarak da değerlendirilmektedir.

Yerfıstığı meyvelerinden tohumun çıkarılması ile geriye kalan kabuk da; %6-7 ham protein, %1-2 yağ, % 60-67 ham lif, %35-45 selüloz, %27-33 lignin ve %2-4 kül bulunmaktadır. Bu nedenle yerfıstığı kabukları; sunta yapımında, yem dolgu maddesi olarak, mantar yetiştiriciliğinde, yakacak olarak, yapay odun yapımında dolgu maddesi olarak, yapay kömür yapımında, siğir yetiştiriciliğinde kaba yem olarak ve kümes hayvanları yetiştiriciliğinde altlık olarak değerlendirilmektedir (Aroğlu 2013).

Yerfıstığı üretilikten sonra depolanması ve pazara sunulması aşamalarında kolaylık sağlanması bakımından; kurutma, kabuktan ayırma ve kavurma-tuzlama gibi pazara hazırlama işlemleri yapılır. Üretilen yerfıstığı kabuklu olarak bez çuvallarda satılır. Tüccar, kabuk ayırma işleminden sonra kabuksuz yerfıstığını çuvallarda tüketim merkezlerine gönderir. Türk Standartları Enstitüsü kabuklu veya kabuksuz fıstıkların konduğu çuvallar için bir standart (TS-310) getirmiştir. Buna göre ambalajlar "taşıma, muhafaza ve pazarlama süresince ürünü iyi bir durumda tutacak, sağlığa ve ürüne zarar vermeyecek nitelikte, temiz, yeni, kuru kokusuz malzemenin yapılmış torba ve çuvallardır" şeklinde belirtilmektedir (TSE,1987).

Yerfıstığı yağlı tohumlu bitkiler sınıfında yer aldığı için depolama şartları için alınan önlemlere daha fazla uyulması gerekir. Özellikle aflatoksin maruz kalarak insan sağlığını tehdit edebilir. Yerfıstığının depolanmasında kalite ve miktar kayıplarının en az olacağı depo koşulları TSE'nin yerfıstığı standardında açıklanmıştır. Buna göre, depo; rutubetsiz, havadar ve serin olmalıdır. Çuvallar hava dolaşımını sağlamak için yerden en az 7 cm. yükseklikteki ızgaralar üzerinde, en çok üst üste 8 kat halinde istiflenmelidir. Hava dolaşımını kolaylaştırmak için çuval grupları, depo duvarlarından ve birbirinden en az 60 cm uzaklıkta olmalıdır. Depodaki geçit alanı, döşeme alanının yaklaşık %30'u kadar olmalıdır (TSE,1987). Bu standartlara uyulmadığında ürün kayıpları meydana gelmektedir. Yerfıstıkların kabuklarından ayrıldıktan sonra iriliklerine göre elekten geçirilerek sınıflama yapılmaktadır. TSE'nin yerfıstığı standardında yerfıstıkların yetiştirildikleri ekolojik şartlara göre tiplere (Anamur, Antalya, Osmaniye, Silifke) ve iriliklerine, özelliklerine (rutubet, yabancı madde oranı vb.) ve 100 gramdaki dane sayısına göre sınıflara (Ekstra, 1. sınıf, 2. Sınıf, 3. sınıf) ayrılmaktadır.

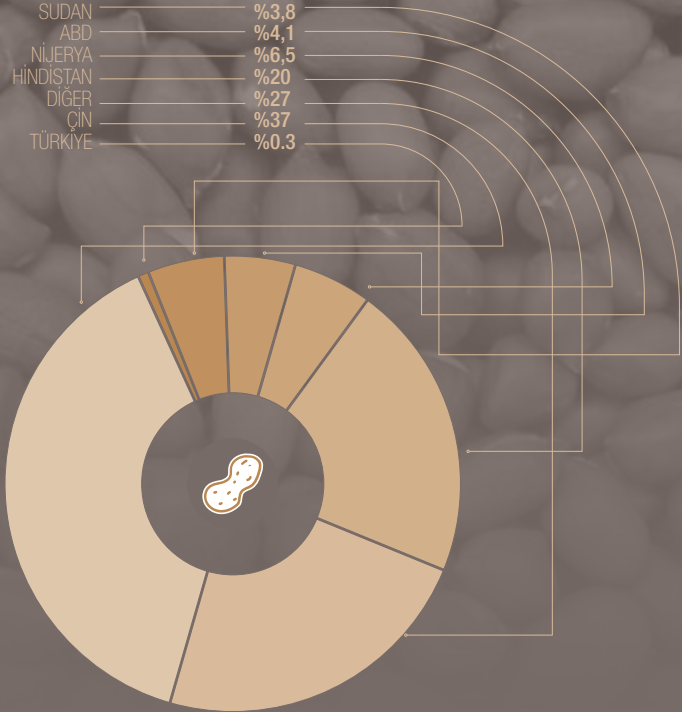
Türkiye
Yerfıstığı Üretiminin **OSMANİYE**
%90'ını karşılamaktadır

Sektörün Dünya Ekonomisindeki Durumu

Dünya genelinde 2013 yılında 45,7 milyon ton yer fıstığı üretilmiştir. Bunun 17 milyon ton üretilme %37'sini Çin, 9,5 milyon ton ile %20'sini Hindistan, 3 milyon ton ile %6,5'ini Nijerya, 1,89 milyon ton ile %4,1'ini ABD, 1,7 milyon ton üretilme %3,8'ini Sudan üretmiştir (Şekil 1).

Şekil 1: Dünyada Yer Fıstığı Üretim Payları

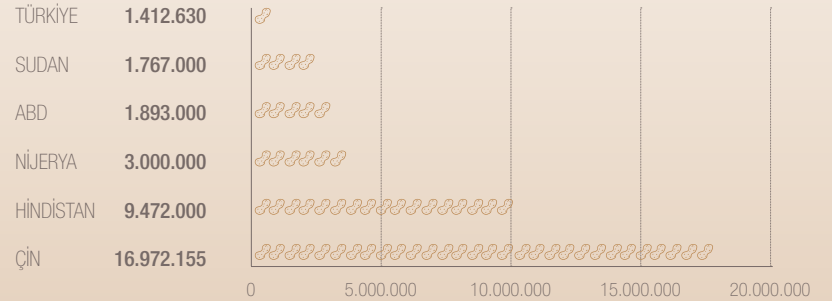
Kaynak: FAO 2013

Dünya genelinde
2013 yılında
45,7
milyon ton
yer fıstığı üretilmiştir

Şekil 2: Dünyada Yer Fıstığı Üretimi

Kaynak: FAO 2013

Tablo 1: Dünya Yerfıstığı Dış Ticareti

Ülkeler	İhracat Miktarı (Ton)					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hindistan	239.735	293.128	329.160	372.691	749.039	647.965
Arjantin	185.958	148.962	200.636	217.796	243.082	222.427
ABD	174.915	216.936	171.917	154.519	136.132	138.979
Hollanda	83.440	80.287	83.823	105.979	142.157	132.337
Çin	204.535	167.257	174.822	126.801	116.003	103.699
Malavi	16.985	14.270	19.879	21.772	33.460	89.847
Nikaragua	71.336	77.973	74.665	66.332	73.506	76.043
Brezilya	31.929	44.361	52.977	50.810	50.625	61.631
Türkiye	35	19	62	31	60	205
Diğer	185.083	153.153	171.187	138.891	143.200	153.795
Toplam	1.193.951	1.196.346	1.279.128	1.255.622	1.687.264	1.626.928

Ülkeler	İhracat Değeri (1000 \$)					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hindistan	228.220	274.154	287.229	392.065	932.485	888.733
Arjantin	17.1555	180.890	163.326	203.382	347.282	372.299
ABD	165.404	198.593	175.366	179.926	174.072	184.361
Hollanda	109.544	137.390	140.457	167.423	271.483	297.322
Çin	210.572	232.160	165.094	172.384	193.706	205.095
Malavi	8.261	3.157	17.987	8.896	29.204	56.179
Nikaragua	55.849	90.058	65.859	61.733	96.036	132.291
Brezilya	25.373	50.586	48.546	47.862	71.903	111.357
Türkiye	67	58	128	83	241	504
Diğer	144.166	153.900	155.352	139.123	185.848	202.686
Toplam	1.119.011	1.320.946	1.219.344	1.372.877	2.302.260	2.450.827

Kaynak: FAO, 2012

Tablo 1: Dünya Yerfıstığı Dış Ticareti

Ülkeler	İthalat Miktarı (Ton)					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hollanda	266.888	302.176	255.126	295.770	297.235	305.488
Endonezya	103.527	139.875	132.069	134.666	120.719	121.365
Meksika	95.096	87.188	98.384	97.583	118.810	118.589
Almanya	76.518	74.784	78.719	83.902	90.180	90.813
Rusya	96.560	91.467	81.902	92.238	104.478	85.509
Birleşik Krallık	88.087	82.471	86.019	86.432	91.537	79.505
Kanada	80.254	88.180	79.992	86.799	81.709	69.699
Tayland	28.063	42.292	38.316	50.660	48.879	55.916
Türkiye	11.325	11.423	2.126	5.877	6.766	8.186
Diğer	636.595	606.309	587.835	617.921	697.560	676.332
Toplam	1.482.913	1.526.165	1.440.488	1.551.848	1.657.873	1.611.402

Ülkeler	İthalat Değeri (1000 \$)					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hollanda	268.163	439.204	324.827	330.320	446.269	636.837
Endonezya	40.973	72.264	130.821	138.863	130.677	140.910
Meksika	93.586	123.850	105.137	110.615	167.014	217.130
Almanya	86.725	109.984	119.710	98.539	145.475	175.579
Rusya	77.281	107.301	116.633	117.699	157.971	158.228
Birleşik Krallık	95.454	115.670	86.714	104.179	148.546	151.067
Kanada	71.833	118.386	86.262	94.055	116.441	131.369
Tayland	10.943	17.117	14.391	44.499	32.494	47.002
Türkiye	17.417	18.130	3.251	9.310	15.111	18.473
Diğer	528.684	665.490	546.090	654.402	893.755	1.028.522
Toplam	1.291.059	1.787.396	1.533.836	1.702.481	2.253.753	2.705.117

Kaynak: FAO, 2012

Tablo 1'de görüldüğü üzere yerfıstığının ticaretinde Hindistan son yıllarda ihracatı en yüksek olan ülke durumundadır. Başlarda Dünya ihracatının miktar ve parasal değer bakımından yaklaşık %20'sini karşılayan Hindistan yıllar içinde payını %40'lara kadar çıkarmayı başarmış ve dış ticaretin en önemli ülkesi konumuna gelmiştir. En büyük 5 üretici arasında bulunan ABD ve Çin'in miktar bakımından söz konusu altı yıldaki ortalama ihracat payları sırasıyla %12,5 ve %11,3 olarak gerçekleşmiştir. Yine aynı ülkelerin ihracat değerlerine ekonomik yönden göz attığımızda ADB %12,06 oran ile payını korurken, Çin %13,2 lik oranla daha yüksek bir pay sahibi olmuştur. Bu durum ABD yerfıstığının dış ticarete rekabetçi olabilmek adına daha düşük fiyattan pazarda işlem gördüğüne işaret etmektedir. Tablo'da dikkat çeken bir diğer nokta üretimde önemli bir paya sahip olmadığı halde ihracat ve özellikle ithalat değerleri bakımından öne çıkan ülkenin Hollanda olmasıdır. Dünya ithalatın ekonomik değer bakımından %23'ünü, tonaj değeri bakımından %18 ini gerçekleştiren Hollanda'nın ihracatı payı da ortalama %11 civarındadır. Bunda Hollanda'nın yerfıstığı üretimine de işleyen ve dahası fıstık ezmesi olarak işlenmiş ürünü pazarlayan bir ülke olmasının etkisi büyüktür.

Tablo'da ihracat rakamları bakımından Türkiye'nin payının düşüklüğü rahatlıkla görülebilmektedir. Üretim maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle rekabetçi bir fiyattan pazara giremeyen yerli firmalar, üretimlerini daha çok ülke içinde pazarlama yoluna gitmektedirler. Türkiye'nin ithalat rakamlarına baktığımızda ise 2007-2012 yılları arasında ortalama 13 milyon \$ ithalat ile %0,75'lik bir paya sahip olduğu görülmektedir. Yine aynı yıllarda ortalama 7500 ton ithalat gerçekleştiren Türkiye, ortalama %0,5'lik bir pay sahibi olmuştur. Bu durum ithalatta göreceli olarak belli bir kalitede yerfıstığının tercih edildiğini ve dolayısıyla nispeten yüksek fiyattan ithal edildiğini göstermektedir. Bu rakamlar ışığında rahatlıkla ülkemizin yerfıstığı üreten bir ülke olmasına rağmen, ürünün aynı zamanda ithalatçısı konumunda olan bir ülke olduğunu söyleyebiliriz.

Sektörün Türkiye Ekonomisindeki Durumu

Yerfıstığı'nın ülkemizde ilk defa Trakya Bölgesinde yetiştirilmeye başlandığı, daha sonra ise Ege, Akdeniz ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerine yayıldığı tahmin edilmektedir. Türkiye'de ilk defa 1908'de Halkalı Ziraat Mektebi'nde ve 1935'de Antalya Sıcak İklim Nematları İslah İstasyonu'nda (BATEM) denenmiştir (Kadirioğlu 2013).

Ülkemizde yerfıstığı üretimi Akdeniz Bölgesinde Osmaniye, Adana, Mersin, Hatay ve Antalya illerinde yoğunluk kazanmıştır. Türkiye üretiminin yaklaşık %81,09'unu gerçekleştiren Adana, Osmaniye, Mersin ve Hatay illerini kapsayan Çukurova Bölgesinde yerfıstığı, ekim nöbetine girmesi, kendinden sonra gelen bitkiye işlenmiş ve azotça zengin bir tarla bırakması ve buğdaydan sonra ikinci ürün olarak yetiştirilebilmesi dolayısıyla büyük öneme sahiptir (Gürgen 2015). Dünyanın birçok ülkesinde yerfıstığı yağ üretimi amacıyla yetiştirilirken, Türkiye'de yetiştirilen yerfıstığı çerez olarak tüketilmektedir. Mevcut durumda Türkiye'nin dünya yerfıstığı üretim, dış ticaret, özellikle de ihracatındaki payı oldukça düşüktür (Parlakay, Alemdar 2008).

Tablo 2: Türkiye Yerfıstığı Dış Ticareti

Kabuklu Yerfıstığı Dış Ticareti

Yıl	İthalat (\$)	İhracat(\$)
2010	1.991.821	7.075
2011	4.894.705	6.491
2012	3.503.122	12.327
2013	1.902.433	179.702
2014	1.628.736	75.014

Kabuksuz Yerfıstığı Dış Ticareti

Yıl	İthalat (\$)	İhracat(\$)
2010	9.310.314	83.165
2011	15.110.712	241.446
2012	18.473.091	503.623
2013	8.904.199	720.756
2014	14.680.269	490.665

Kaynak: TÜİK 2015

Tablo 2'den anlaşıldığı gibi Türkiye'nin son 5 yılında hem kabuklu hem de kabuksuz yerfıstığı ithalatı, ihracatından daha yüksektir, yerfıstığında ithalatçı bir ülke durumundadır. Bunun başlıca sebebi üretim maliyetlerinin yüksek oluşudur. Üretilen ürün çoğunlukla iç pazarda değerlendirilmekte ve kuruyemiş olarak tüketilmektedir.

Kültürü yapılan yerfıstığı çeşitleri pazar tiplerine göre Valencia, Spanish, Virginia ve Runner olmak üzere dört grup altında toplanmaktadır. Ayrıca, içerdikleri yağ oranlarına göre de; yağlık (yağ oranı %45–60) ve çerezlik (yağ oranı %35) olarak da tasnif edilmektedir. Bugün ülkemizde üretimi yapılan çeşitler Virginia grubundan olup, Çom ve NC–7 çeşitleridir. Türkiye’de üreticiler tohumlarını kendi ürünlerinden seçerek ayırdıkları için henüz standartlara uygun yerfıstığı tohumluğu üretilmemektedir (Gül ve ark., 2001). Üretilen yerfıstığı, Dünya’da çerezlik, yağlık ve kahvaltılık olarak tüketilirken, Türkiye’de yalnızca çerezlik olarak tüketilmektedir. Yağ sanayine yönelme; küçük aile işletmeciliğinden büyük ticari işletmeciliğe geçilmesi ve makineli tarıma geçilmesi halinde, üretim giderlerindeki azalma ve verimin artmasına bağlı olarak maliyetin düşmesinden sonra gerçekleşebilecektir (Anonim, 2000).

Yıllar itibarıyla incelendiğinde Türkiye’de yerfıstığı tarımı Akdeniz bölgesinde yapılmaktadır. Toplam ekim alanının %89’u bu bölgelerde işlenip, toplam üretim miktarının yine %91,6’sı bu bölgelerdeki üretimden elde edilmektedir. Osmaniye ve Adana illeri birlikte, toplam üretim miktarının yaklaşık %86’sını gerçekleştirmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Türkiye İller Bazında Yer Fıstığı Üretimi (Ton)

İller	Yıllar							2014 Yılı Yüzdeleri Oranı
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Adana	34.819	39.213	39.715	34.736	60.764	68.375	71.045	57,5
Osmaniye	34.436	35.158	38.996	36.075	44.718	42.113	35.164	28,5
Aydın	6.126	6.184	6.120	6.131	5.666	5.236	4.847	3,9
Antalya	3.530	3.571	3.269	3.301	3.285	3.346	3.496	2,8
Kahramanmaraş	2.504	2.525	5.546	6.684	3.593	3.327	3.485	2,8
Şırnak	0	40	40	40	1.191	2.000	2.000	1,6
Mersin	1.818	1.675	2.250	2.130	2.073	1.673	1.622	1,3
Hatay	375	285	250	250	596	1.150	925	0,8
Gaziantep	296	308	142	216	335	520	400	0,3
Muğla	950	775	623	600	421	300	331	0,3
Diğer	420	347	359	253	138	225	285	0,2
Toplam	85.274	90.081	97.310	90.416	122.780	128.265	123.600	-

Kaynak: TÜİK, 2015

Tablo 4. Türkiye Yer Fıstığı Üretimi

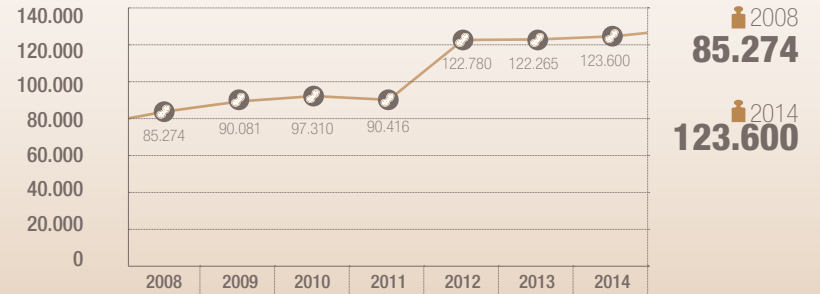
Yıl	Ekilen alan (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2008	248.376	248.296	85.274	343
2009	253.345	253.345	90.081	356
2010	274.500	274.400	97.310	355
2011	254.711	254.711	90.416	355
2012	373.881	371.949	122.780	330
2013	359.428	359.426	128.265	357
2014	333.289	333.274	123.600	371

Kaynak: TÜİK, 2015

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre ülkemizde, 2014 yılı itibarıyla 333 bin dekarlık bir yerfıstığı ekim alanı mevcuttur. 2014 yılı toplam yerfıstığı üretimimiz yaklaşık 124 bin ton olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2015). Türkiye’de yıllara göre yerfıstığı üretimi miktarlarına bakıldığında 2011 yılı hariç son yedi yılda artış trendi içinde olduğu görülmektedir (Tablo 4). Bununla birlikte hasat edilen alan da aynı şekilde artış içindedir. Bu durumda ürün miktarındaki artışın verimlilik kaynaklı olmadığı anlaşılmaktadır. Dekar başına alınan ürünün bir önceki yıla göre değişimi makineleşme veya işgücü verimliliği yerine mevsimsel faktörlerden (yağış vb.) kaynaklanmaktadır.

Şekil 3. Türkiye’de Yerfıstığı Üretimi

Yıllar İtibarıyla Üretim (Ton)

Kaynak: FAO 2013

Sektörün Bölge / İl Ekonomisindeki Durumu

Bölgemizde; yatık ile yarı yatık arasında gelişme özelliğine sahip, NC-7 çeşidi ekilmektedir (Üreticiler tarafından Amerikan Fıstığın olarak bilinir). Bu çeşit demir eksikliğine karşı çok duyarlı olup, kireçli topraklarda yapraklarında aşırı derecede sararmalar meydana gelir. Bu çeşit, ikinci ürün koşullarında da rahatlıkla yetişebilmektedir. Ayrıca; Halisbey ve Sultan çeşitleri de bölgemiz koşullarında çok yüksek verim vermektedir. İri meyveli ve demir eksikliğine oldukça toleranslı olan bu çeşit, aynı zamanda ikinci ürün olarak da yetişebilmektedir. Kalın kabuklu oldukları için, hasat dönemindeki aşırı yağışlardan etkilenmezler. Bu çeşitlerde Aflotoksin oluşumu yok denecek kadar az olmaktadır.

Üretimde kullanılacak yerfıstığı tohumları iyi kalitede olmalıdır. Ülkemizde henüz standartlara uygun yerfıstığı tohumluğu çok az üretilmektedir. Üreticiler tohumlarını kendi ürünlerinden seçerek ayırmaktadırlar. Yerfıstığı üretiminde, iç edilmiş tohumlar kullanılmaktadır. Üreticiler kendi tohumlarını hazırlarken, meyveler hafifçe ıslatılmakta, sonra kabuklar kırılarak tohumlar ayrılmaktadır (Aroğlu 2013).

Tablo 5'te görüldüğü üzere bölgede ekim alanı ve üretim miktarları bakımından Osmaniye ili belirgin bir şekilde ön plandadır. TÜİK'in 2014 verilerine göre Osmaniye'de yaklaşık 95 bin dekarlık alanda 35 bin tonluk üretim yapılmaktadır, bu üretim rakamı Kahramanmaraş ve Hatay illerinin sırasıyla 10 ve 38 katına tekabül etmektedir. Osmaniye ilinde Kadiri ve Merkez ilçeler üretim miktarını %77'sini karşılamaktadır. Kahramanmaraş'ın Osmaniye'ye komşu olan Andırın ilçesi de ilin yerfıstığı üretimini çok büyük ölçüde karşılamaktadır. TR63 bölgesi için yapılacak değerlendirmede Osmaniye ili için sembol haline gelmiş olan yerfıstığı ürününün bölgedeki diğer iller için önemi, Osmaniye iliyle kıyaslandığında oldukça düşük olduğu sonucuna erişilebilir.

Tablo 5. TR63 Bölgesi İlleri Yer Fıstığı Üretimi Verileri

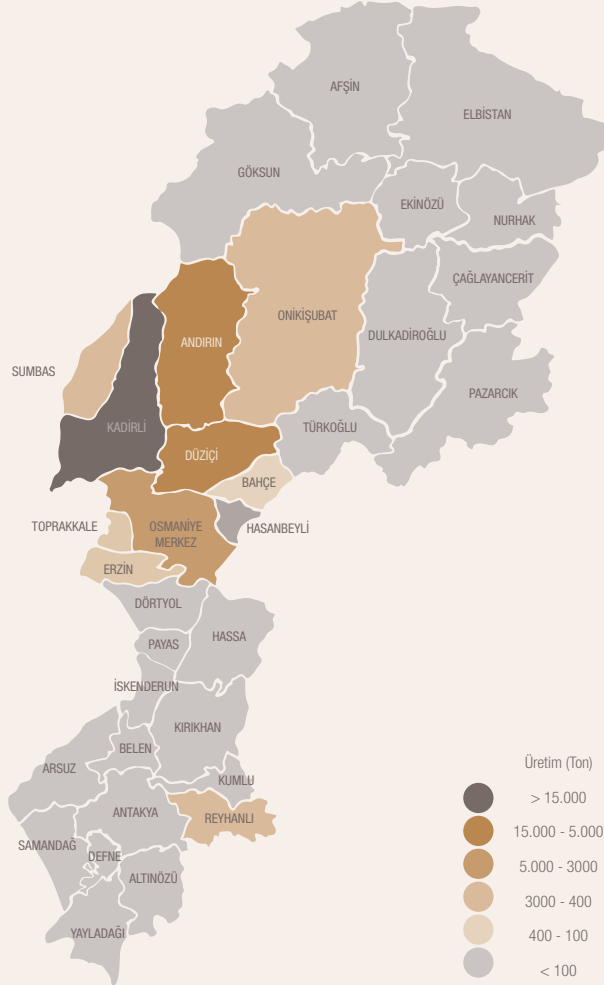
İller	İlçeler	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
Osmaniye	Kadiri	40.000	16.500	413
	Merkez	32.342	10.749	332
	Düziçi	14.000	4.500	321
	Sumbas	7.250	2.900	400
	Toprakkale	1.100	399	363
	Bahçe	375	116	309
	Toplam		95.067	35.164
Kahramanmaraş	Andırın	10.000	3.382	338
	Onikişubat	170	43	253
	Türkoğlu	115	40	348
	Dulkadiroğlu	80	20	250
	Toplam		10.365	3.485
Hatay	Reyhanlı	1.500	675	450
	Erzin	1.000	250	250
	Toplam		2.500	925

Kaynak: TÜİK, 2015

Osmaniye'de
95.000
dekarlık alanda
35.000
tonluk üretim
yapılmaktadır

Şekil 4. TR63 Bölgesi İlçe Yerfıstığı Üretim Haritası

Osmaniye'de yaklaşık 10 bin aile geçimini yerfıstığı tarımından sağlamaktadır. Yerfıstığının işlenmesi ve paketlenmesi faaliyetlerinde ise büyüklü küçüklü 300'ün üzerindeki işletmede yaklaşık 4000 aile çalışmaktadır.

Yine Osmaniye ilinde entegre tesislerin kurulmasına 1990 yılı sonrasında başlanmıştır. Şu an 116 yerfıstığı işletmesi bulunmaktadır. Bunlardan 103 tanesi merkezde yer almaktadır. Söz konusu 103 işletmenin 48'i Cevdetiye beldesinde toplanmıştır. Tesislerde üretilen ürünlerin pazarlama sahasını genellikle Çukurova bölgesi oluşturmaktadır. Nihai alıcılar çoğunlukla bakkallar, tekeli bayilerin ve marketler gibi perakende ticaret yapan müesseselerdir.

Osmaniye ilinde TOBB'a kayıtlı 24 üretici firma bulunmaktadır. Bu firmalarda toplam 12 Mühendis, 7 teknisyen, 25 usta, 205 işçi, 34 idari personel olmak üzere 310 kişi istihdam edilmektedir. Bu 24 üreticinin 2015 yılı TOBB sanayi yılı verilerine göre toplam üretim kapasitesi 222 300 tondur. Türkiye üretimin yaklaşık %90'ı Osmaniye ilinde işlendiği hesaba katılırsa, 111.600 tonluk gerçekleşen işlenmiş ürün, firmaların kapasitesinin ortalama yarısına tekabül etmektedir. Bazı firmalar üretimde %80 kapasiteleri yakalama şansı bulurken, kapasite kullanımını %29 lara inen firmalar da bulunmaktadır. Bu durum işletmelerde kapasite kullanımını artırmak adına hem kabuklu hem de kabuksuz yerfıstığında ithalatı artıran bir unsura dönüşmektedir.

Özellikle Osmaniye ilinde üreticilerle yapılan görüşmelerde aynı faaliyet kolunda üretim yapan firmaların hemen hemen hepsi işbirliği fikrine olumlu yaklaşmaktadır. Yerfıstığının üretiminden itibaren depolama, kurutma, pazara sunma gibi konularda karşılaşılan sorunlar genellikle ortaktır. Yerfıstığının aflotoksin sorunu ürünün kurutulması ve depolanması ile ilgili bir husustur ve hem çiftçiler hem de sanayiciler için ortak bir sorundur. İşbirliği içinde ortak bir yapıyla kurulacak bir kurutma-depolama tesisi üründen gelir elde eden her taraf için daha ucuz maliyetle daha etkin bir çözüm yöntemi olabilecektir.

Yine ürünün satış ve pazarlamasında karşılaşılan fiyat sorunu, üreticiler tarafından yerelde kurulacak bir birlikle çözüme kavuşturabileceği düşünülmektedir. Birliğin en çok ihtiyaç duyulan alan üreticilere rekabetçi avantajı sağlayacak fiyatın belirlenmesinde ortaya çıkmaktadır. Fiyat belirleme gücü olan ve üreticilerin güvenini kazanmış yerel bir birlik, işbirliğinin kurulmasındaki en önemli araç olarak görülmektedir. Bununla birlikte yönetim-organizasyon eksiklikleri, müşteri ilişkileri ve pazarlama konusundaki tecrübe eksiklikleri, firmaların kendi aralarındaki güven problemleri, yerel farkındalığı artırıcı etkinliklerin yetersizliği gibi aşılması zaman ve profesyonel destek gerektiren unsurlar sebebiyle söz konusu birliğin kurulması güçleşmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye'de yerfıstığı tarımının en fazla yapıldığı iller Osmaniye ve Adanadır. Türkiye'de üretimin %88'i Çukurova bölgesinde gerçekleştirilmektedir. Osmaniye yerfıstığı üretimi yönünden hem ülkemizde, hem Akdeniz Bölgesinde, hem de Çukurova bölümünde önemli bir yere sahiptir. Nitekim Türkiye'de yerfıstığı üretiminin yaklaşık olarak % 95'i Akdeniz Bölgesi, % 88'i Çukurova bölümü ve % 28'si ise Osmaniye'de üretilmektedir. Çukurova bölümünde ana ürün yerfıstığından sonra ikinci ürünün alınmaya başlanmasıyla daha fazla kazanç sağlanmış ve böylece ikinci ürüne verilen önem artmıştır.

Yerfıstığının yetişme şartları bakımından aradığı özellikleri Osmaniye'de bulması, çiftçinin kazancının artmasıyla birlikte ona verdiği değerin artması ve ekiminden pazarlanmasına kadar Osmaniye'de önemli bir sektör haline gelmesi, yerfıstığı ile Osmaniye'yi bütünleştirmiştir. Bu durum yerfıstığını tarımdan sanayiye ve ticarete kadar Osmaniye'ye has bir ürün haline getirmiştir. 2002 yılında Osmaniye Ticaret Borsası tarafından Türk Patent Enstitüsüne yapılan başvurunun olumlu sonuçlanması ile Osmaniye Yerfıstığı ilin coğrafi işareti haline gelmiştir.

Yerfıstığı, yetiştirildiği bölgelerde üreticisine önemli ölçüde gelir sağlayan bir üründür. Buğday hasadından sonra ikinci ürün olarak başarıyla yetiştirildiği için, üreticiye ek bir gelir de sağlayabilmektedir. Ayrıca hasat dönemlerinde iyi bir iş olanağı da yaratmaktadır.

Osmaniye il idari alanının batı ve kuzeybatısı yerfıstığı ziraatına çok elverişli özelliklere sahiptir. Burası Sumbas, Kadırlı, Toprakkale ve Osmaniye merkez ilçeleri tarafından paylaşılmıştır. Bu saha Sumbas, Savrun, Kesiksuyu ve Ceyhan nehirleri tarafından sulandığı için yerfıstığının yetiştirilmesi için uygun bir ortam sağlamaktadır. Yörenin doğusu yerfıstığı ziraatına elverişli ikinci önemli bölgedir. Burası da Düziçi ve Osmaniye merkez ilçeleri tarafından paylaşılmıştır (Üçecam, Haylı 2004).

2002 öncesi Adana ve Mersin yerfıstığının bölge içinde ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinde pazarlanmasında öncü rolünü oynarken, bu üstünlük günümüzde Osmaniye'nin eline geçmiştir. Yerfıstığı üretilen işletmelerde elde edilen ürünün yaklaşık % 93,9'u piyasaya sunulmaktadır. Geriye kalan bölüm ise tohumluk (% 4,7), aile tüketimi (% 1,2), akraba ve tanıdıklara hediye (% 0,2) şeklinde değerlendirilmektedir. Osmaniye'de toplanan yerfıstığının % 90'ı Osmaniye'de işlenmekte, % 10 ise Adana ve Mersin gibi yerlerde işlenip satışa çıkarılmaktadır (Üçecam, Haylı 2004).

Osmaniye'de yer alan entegre tesislerde ve atölyelerde yaklaşık 4200 kadın işçi çalışmaktadır. Bu durum yerfıstığı sayesinde Osmaniye'nin önemli bir iş sahası olmasını sağlamıştır (Üçecam, Haylı 2004).

Ekim nöbetine girmesi, tarlanın besin maddelerinden iyi faydalanması ve kendisinden sonra gelecek bitkiye temiz, yarı işlenmiş, azotça zengin toprak bırakması yanında, küspesinin ve yeşil kısmının hayvan yemi, kabuğunun sanayide kullanılabilmesi, önemini daha da artırmaktadır. Ancak Osmaniye yöresinde ve ülkemizde sadece çerezlik olarak tüketiminin yaygın olması, bunun dışında herhangi bir alanda geniş kullanım alanı yaratmaması çözüm bekleyen problemler arasında yer almaktadır.

Yerfıstığı, besin değerinin üstün ve tüketiminin çok değişik şekillerde olabilmesi nedeniyle diğer yağlı tohumlar arasında farklı yer edinmiş olup, insan beslenmesinde gerek enerji ve gerekse protein açıklarının karşılanmasında kullanılabilecek gıda maddelerinin en başta gelenlerinden biridir. Yerfıstığı; dünya genelinde bir yağ bitkisi olarak değerlendirilmesine karşın ülkemizde çerezlik olarak tüketilmektedir. Dünyadaki yerfıstığı üretiminin uluslararası ticarete konu olan miktarı son derece düşüktür. Bu durum yerfıstığının üretici ülkelerde genel olarak iç tüketimi karşılamak amacıyla üretildiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, toplam üretimde ve uluslararası ticarete Türkiye'nin payı düşüktür. Yağlık üretime geçiş için öncelikle küçük aile tipi işletmecilikten; büyük, makineli işletmecilik şekline geçilerek maliyetlerin düşürülmesi gerekir. Düşen maliyetlerle birlikte dış piyasada rekabet gücü yakalanarak pazar olanakları değerlendirilebilir.

Kurulacak konu bazlı kuruluşlarla ve üreticilere rehberlik edecek üretici organizasyonlarıyla iç ve dış piyasa takip edilebilir. Piyasanın istediği çeşitlerin tohumlukları üretilip geliştirilerek, yerfıstığında standart oluşturulabilir. Bu şekilde hemen yanı başımızdaki, dünyada üretilen toplam yerfıstığının yaklaşık yarısını ithal eden AB pazarı değerlendirilebilir (Parlakay, Alemdar 2008).

Üreticiye ucuz girdi sağlayıp, ürününe değerinde pazar bulacak; üretim teknikleri, yenilikler konusunda haberdar edip bilgilendirerek ürününü istediği zaman satması için depolama ve danışmanlık hizmeti sunacak bir üretici örgütünün olması gereklidir. Fiyat oluşum safhasında, tek alıcıya fırsat verecek bir durumun oluşmaması için yerfıstığı piyasadan destekleme alımları yaparak üreticiyi korumalıdır. (Parlakay, Alemdar 2008).

Dünyanın önde gelen çerezlerinden biri olma potansiyeli, hızlı kentleşme ve artan gelirler nedeniyle yerfıstığı parlak bir geleceği olan bir üründür. Türkiye bu durumdan yararlanabilir. Ancak, işlenmiş ürünlerin ulusal ekonomiye daha büyük bir katkı yapması beklenmektedir (Parlakay, Alemdar 2008). Yine ihracatta en önemli faktör, standardizasyon ve pazarlamadır. Yerfıstığında dünya piyasasına girebilmemiz ve bu piyasada kalıcı olabilmemiz, üretim faktörünün yanında kalite, ambalaj ve ucuz maliyet gibi faktörlere de bağlıdır (TEPGE 2007).

Yüksek düzeyde ticarileşmiş işletmelerin daha etkin çalıştığı bilinmektedir. Bu işletmelerin pazarla bağlantılarını geliştirecek önlemlerin yerfıstığı tarımında ve pazarlamasında olumlu etkilere sahip olması beklenmektedir. Küçük işletmelerin pazarla bağlantılarını geliştirecek düzenlemeler yapılması, buna uygun örgütlenmelere gidilmesi, yerfıstığı işleyen tesislerin artırılması, yerfıstığını yağ sanayisinde değerlendirme olanaklarının artırılması, ihracatın geliştirilmesi, standardizasyon ve kalite konularına önem verilmesi bu amaçla uygulanabilecek politikalarından bazılarıdır (Alemdar, Parlakay 2011).

Üreticilerle yapılan görüşmelerde onlara ürünün değerinde iç ve dış pazar imkanları, üretim teknikleri ve yenilikler gibi konularda rehberlik ve danışmanlık sunacak, ucuz girdi sağlayacak, tek alıcı görevi üstlenip fiyat avantajı sağlayacak bir örgütün gerekliliği konusunda fikir birliği olduğu anlaşılmaktadır. Fakat gerek firmalar arasındaki güven problemi, gerekse öngörülen yönetim ve organizasyon eksiklikleri örgütün kurulmasının önünde önemli engeller oluşturmaktadır.

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA), kurulduğu 2010 yılından bugüne kadar, Mali Destek Programları kapsamında faaliyet gösterdiği Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde, yerfıstığı sektöründeki KOBİ'lere yönelik hibe desteği sağlayarak bölgede yatırım yapılmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca, sektöre yönelik olarak, ilgili kamu kurumlarının, kooperatiflerin, birliklerin ve sivil toplum kuruluşlarının araştırma, fizibilite ve analiz çalışmalarına Doğrudan Faaliyet Desteği kapsamında, eğitim-danışmanlık ihtiyaçlarına ise Teknik Destek kapsamında cevap vermiştir. DOĞAKA, sayılan mali desteklere ek olarak, sektörün durumunu masaya yatırmak ve gelişmesine katkı sağlamak amacıyla, sektör raporu ve fizibilite çalışması hazırlamış, çalıştaylar ve yurtdışı çalışma ziyaretleri organize etmiş ve bunları rapor olarak yararlanıcılarına sunmuştur.

KAYNAKÇA

- Anonim, 2000. "Yerfıstığı Ekonomik Raporu". Çukobirlik Genel Müdürlüğü, Adana
- Arioğlu, H., 2001, "Yerfıstığı Üretim Tekniği" 1. Osmaniye Fıstık Festivali Etkinlikleri (5-7 Ekim 2001), s.91-102, Osmaniye Gazeteciler Cemiyeti Kültür Yayınları, Osmaniye.
- Arioğlu, H., 2013 "Ders Notları"
- FAO, 2014. Faostat Gateway. Food and Agriculture Organization of the United Nations (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü).
- Gürgen, Y., 2004 Tarımsal Yayım, Haberleşme Araştırma Ve Uygulama Merkezi Çiftçi Broşürü
- Gül, A., ARIOĞLU, H., TULUCU, K., BIÇICI, M., ÖZGÜR, F., FENERCİOĞLU, H., 2001. Osmaniye'nin Simgesi: Yerfıstığı Ekonomisi, Üretim Tekniği, Hastalık ve Zararlıları, Gıda Sanayi Açısından Önemi. 1. Osmaniye Fıstık Festivali Etkinlikleri, Osmaniye Gazeteciler Cemiyeti Kültür Yayını, Sayı:1
- Öğütçü, Z., 1969, Yerfıstığı ve Ziraatı. Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Matbaası, Ankara
- Parlakay O.-Alemdar T., 2008 Uluslararası Ticaret Ve Gıda Güvenliği Açısından Türkiye'de Yerfıstığı Sektörünün İncelenmesi
- Parlakay O.-Alemdar T., 2011 Türkiye'de Yerfıstığı Tarımında Teknik Ve Ekonomik Etkinlik Tarım Ekonomisi Dergisi 2011; 17(2): 47 – 53
- Kadiroğlu, A. 2013. Yerfıstığı Yetiştiriciliği. Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Antalya
- Üçecam D-Hayli S., 2004, "Osmaniye İlinde Yerfıstığı Tarımı Ve Önemi" Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 14 Sayı: 2 s:67-92 Elazığ
- TEPGE, 2007. Yerfıstığı. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, Ankara,
- TÜİK, 2015. Türkiye İstatistik Kurumu, 2014 yılı verileri

